
Kyrkomötet Gudstjänstutskottets betänkande 2021:1

Psalmboken

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas kyrkostyrelsens skrivelse 2021:6 Revision av psalmboken, samt motionerna 2021:54, 2021:95 och 2021:98.

Skrivelsen innehåller kyrkostyrelsens inriktning för psalmboksrevision. Inriktningen som beskrivs innebär att processen startar med en öppen insamling av nya psalmer. Här beskrivs också de rättsliga och ekonomiska utmaningar som en revision av Den svenska psalmboken 1986 skulle innebära. Utskottet betonar vikten av flera av de perspektiv som omnämns i skrivelsen men vill även uppmärksamma kyrkostyrelsen på vad som saknas i nuvarande psalmbok och hur det kan beaktas i kommande revision. Utskottet föreslår bifall till skrivelsen.

I motion 2021:54 föreslås att kyrkomötet ska besluta att uppdra till kyrkostyrelsen att komplettera direktiven för arbetet med psalmboksrevisionen med kravet att psalmer som tas upp i samlingen Nya psalmer ska ha överlåtits till Svenska kyrkan. Utskottet konstaterar att det som motionärerna föreslår skulle innebära låsta positioner genom att binda sig till endast en form av upphovsrätt samt att det kan påverka det ekumeniska arbetet, eftersom trossamfundet Svenska kyrkan då skulle äga verken. Utskottet föreslår därför avslag på motionen.

I motion 2021:95 föreslås att kyrkomötet ska besluta att processen med att ta fram en ny psalmbok ska vara synliggjord för den breda allmänheten och stödja församlingarna i att på lokal nivå skapa samlande initiativ och träffpunkter kring processen samt att det under revisionen ska tas stor hänsyn till beprövad liturgi, svenska språkets särställning och samspel med 1986 års psalmbok. I och med det arbete som redan utförts inom ramen för revision av psalmboken anser utskottet att motionen är besvarad.

I motion 2021:98 föreslås att kyrkomötet ska uttala som sin mening att Johan Alfred Eklunds psalm Fädernas kyrka åter bör förekomma i den svenska psalmboken. I enlighet med tidigare kyrkomötesbeslut föreslår utskottet att motionen ska avslås och tillägger att det skulle innebära att binda upp kommande revision att redan nu besluta om vilka psalmer som ska ingå.

Till betänkandet finns två reservationer.

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

Kyrkomötet beslutar att

1. bifalla kyrkostyrelsens skrivelse 2021:6,
2. avslå motion 2021:54,
3. motion 2021:95 punkt 1 ska anses besvarad med vad utskottet anfört,
4. motion 2021:95 punkt 2 ska anses besvarad med vad utskottet anfört,
5. avslå motion 2021:98.

Skrivelsens förslag

Kyrkostyrelsens skrivelse 2021:6 Revision av psalmboken

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att i det fortsatta arbetet med en revision av psalmboken beakta det kyrkomötet anfört beträffande direktiv, tidsramar, struktur och kostnader.

Motionernas förslag

Motion 2021:54 av Hans-Olof Andrén och Torvald Johansson, Direktiv för psalmboksrevisionen

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att komplettera direktiven för arbetet med psalmboksrevisionen med kravet att psalmer som tas upp i samlingen Nya psalmer ska ha överlåtits till Svenska kyrkan.

Motion 2021:95 av Aron Emilsson, Den svenska psalmboken

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att

1. i framtagandet av en ny psalmbok, kommunikativt synliggöra processen för den breda allmänheten och stödja församlingarna i att på lokal nivå skapa samlande initiativ och träffpunkter kring processen,
2. i processen ta stor hänsyn till beprövad liturgi, det svenska språkets särställning och samspel med 1986 års psalmbok.

Motion 2021:98 av David Lång och Ann-Christine From Utterstedt, Psalmen Fädernas kyrka

Kyrkomötet beslutar att uttala som sin mening att Johan Alfred Eklunds psalm Fädernas kyrka åter bör förekomma i den svenska psalmboken.

Yttrande från läronämnden

Läronämnden har yttrat sig över KsSkr 2021:6, motionerna 2021:54, 2021:95 och 2021:98 i Ln 2021:3y, *bilaga 1*.

Yttrande från andra utskott

Ekumenikutskottet har yttrat sig över KsSkr 2021:6 i Eu 2021:2y, *bilaga 2*.

Bakgrund

Skrivelsen

Kyrkomötet beslutade 2016 att ge kyrkostyrelsen i uppdrag att komma med förslag till revidering och utökning av Den svenska psalmboken, så att den fungerar tillsammans med den nya kyrkohandboken (KmSkr 2016:9). Vidare fick kyrkostyrelsen i uppdrag av 2018 års kyrkomöte att inhämta synpunkter från kyrkomötet på sitt förslag till direktiv, tidsplan och andra ramar för arbetet med revisionen innan det inleds (KmSkr 2018:4).

Kyrkostyrelsen har genomfört en förstudie. En central fråga under arbetet med den har varit psalmbokens identitet. Detta märks också tydligt i själva rapporten från förstudien som finns tillgänglig på www.svenskakyrkan.se/psalmboken. I förstudiens

rapport och på nämnda webbplats lyfts också de kommunikativa aspekterna av revisionen, dels de kommunikativa insatser som genomförts under tidsperioden för förstudien och vad som behöver beaktas framgent i de kommunikativa processer som kommer att ingå i själva revisionsarbetet.

Kyrkostyrelsens överväganden inför en psalmboksrevision utgår från förstudien, där ekumeniska perspektiv, upphovsrättsfrågor och kommunikation har bearbetats. Dessa har tillsammans lett till att kyrkostyrelsen lämnat ett huvudförslag bestående av två parallella spår: Nya psalmer samt Revision av Den svenska psalmboken. Det ena spåret handlar om att förverkliga insamlingen av förslag till Nya psalmer i enlighet med huvudförslaget i förstudien. Det andra spåret handlar om revision av Den svenska psalmboken. Det förutsätter att de upphovsrättsliga och i förlängningen tidsmässiga och ekonomiska utmaningarna för en revision av Den svenska psalmboken klagörs.

Kyrkostyrelsen konstaterar bland annat att psalmen fyller en viktig roll för många människor. Samtidigt utgör själva psalmboken en av Svenska kyrkans gudstjänstböcker. Som sådan ska psalmboken vara ett uttryck för Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära. Det betyder att de trosuttryck som förmedlas i våra psalmer ska överensstämma med tron vi förkunnar och bekänner. Därför måste psalmboken aktualiseras för varje ny tid, i kontinuitet med kyrkan i alla tider. Den kristna gemenskapens trosuttryck kan därmed aldrig endast präglas av ”just nu”. De fromhetstraditioner som finns i Svenska kyrkan ska därför finnas representerade i den kommande revisionen. Vidare bör reflektion kring psalmernas och psalmbokens identitet kontinuerligt ske utifrån ekumeniska perspektiv, så att psalmboken tydligt blir ett uttryck för Svenska kyrkan som del av den världsvida kyrkan.

Upphovsrättsliga förutsättningar

Kyrkostyrelsen konstaterar att de upphovsrättsliga förutsättningarna måste utredas ytterligare. Frågorna om upphovsrätt är komplexa, Svenska kyrkan förfogar inte över det upphovsrättsliga regelverket men ser att teologi och juridik behöver interagera med varandra. Kyrkostyrelsen beskriver några olika scenarier som de anser behöver tas hänsyn till vad gäller upphovsrätt. En förutsättning eller upphovsrättslig fråga som nämns handlar om vem som äger Den svenska psalmboken, något som också tas upp i motion 2021:54. Ur ett upphovsrättsligt perspektiv måste man skilja på två sorters ägande. Man kan äga ett enskilt verk, till exempel en dikt eller man kan äga själva sammanställningen av verken – ett samlingsverk, som till exempel en psalmbok. De enskilda verk som förekommer i Den svenska psalmboken ägs av uphovspersonerna individuellt, deras efterlevande eller annan som de kan ha överlåtit sina rättigheter till (tillsammans benämnda uphovsrättsinnehavare).

Vid en framtida revision kommer Svenska kyrkan att kunna utgå från ett ägande av det nya samlingsverket Psalmboken. Detta hindrar dock inte andra aktörer från att använda de enskilda verk som kommer att utgöra en del av Psalmboken, förutsatt att dessa inte är enskilda verk som Svenska kyrkan äger i sin helhet. Äganderättens utformning i relation till de enskilda verken i en ny psalmbok kommer sannolikt att variera. Majoriteten av de verk som kommer att ingå i en ny psalmbok kommer endast att användas utifrån ett uphovsrättsligt formulerat tillstånd, en licens, som formuleras i varje enskilt fall och bygger på en överenskommelse mellan Svenska kyrkan och uphovsrättsinnehavaren.

En annan förutsättning eller fråga är om Svenska kyrkan kan få en överlåtelse eller upplåtelse av varje enskilt verk i psalmboken. En överlåtelse innebär att Svenska kyrkan äger verket i sin helhet. En upplåtelse/licens betyder däremot att verket endast får användas till de utnyttjanden som täcks av det enskilda avtalet. Det första

alternativet, överlåtelse, har fördelen att Svenska kyrkan fritt kan använda verket även utanför Psalmboken. Detta innebär till exempel att verken kan användas i gudstjänst-agendor utan att särskild ersättning utgår. Det andra alternativet är en upplåtelse/-licens. Det är här särskilt viktigt att avtalen med upphovspersonen fastställer exakt vilka rättigheter som täcks. Det vanligaste är att upphovspersonerna upplåter sina verk.

Ännu en förutsättning eller fråga rör vad som är rimlig kostnad. Den svenska psalmboken skapades under andra förutsättningar än de som ligger till grund för dagens revision. Dels utgjorde Svenska kyrkan en del av staten, dels var digitala förfoganden inte aktuella. Psalmboken utgavs endast som tryckt bok. Nuläget ser annorlunda ut. Sammantaget kan sägas att psalmbokens innehåll kommer att påverkas av vilka tillstånd som Svenska kyrkan kan erhålla.

Kyrkostyrelsen skriver att alla dessa förutsättningar och upphovsrättsliga frågor spelar in i hur Svenska kyrkan kan tillgängliggöra psalmer digitalt och i andra format än genom endast den tryckta boken.

Kyrkoordningen om kyrkans böcker och användningen av psalmboken

Enligt 10 kap. 2 § punkt 2 kyrkoordningen åligger det kyrkomötet att fatta beslut om Svenska kyrkans böcker. I 18 kap. 1 § räknas Svenska kyrkans gudstjänstböcker upp: Bibeln, Den svenska kyrkohandboken, Den svenska psalmboken, Den svenska evangelieboken och En liten bönbok. Dessa ska som uttryck för Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära antas av kyrkomötet. Bestämmelsen i kyrkoordningens 18 kap. 4 § innebär att psalmer i Den svenska psalmboken får bytas ut mot andra psalmer eller församlingssånger om den präst som leder gudstjänsten och den tjänstgörande kyrkomusikern är ense.

Tidigare behandling i kyrkomötet

Digital tillgänglighet och upphovsrätt till kyrkliga böcker

Frågan om digital tillgänglighet och upphovsrätt till texter och musik i psalmboken har behandlats vid ett flertal tillfällen av kyrkomötet. I motion 2010:58 argumenterades för att det bör vara en målsättning att alla kyrkliga böcker på sikt disponeras fritt av Svenska kyrkan. Motionären menade att texter och tonsättningar bör bli föremål för förhandling om ersättning innan böckerna beslutas av kyrkomötet, inte efter det att detta har skett.

Två motioner (2008:1, 2008:56) som inkom till 2008 års kyrkomöte rörde likartade frågor och de behandlades av kyrkolivsutskottet. I sitt betänkande (KI 2008:16) gav utskottet bakgrundsinformation angående såväl upphovsrätten som Svenska kyrkans avtal med Bonus presskopier. Bland annat noterade utskottet följande:

Det är mycket ovanligt att upphovsmannen avsäger sig sin upphovsrätt och därmed sin ersättning. På samma sätt är det mycket ovanligt att den som lever av sitt skapande godkänner en engångsersättning, i synnerhet inom områden som skönlitteratur, dikter och musik. Det kan däremot förekomma att exempelvis icke professionella skribenter accepterar en engångsersättning. Att bedöma engångsersättningens storlek är svårt, då man ska bedöma värdet av verket i framtiden.

Mot bakgrund av detta konstaterade utskottet i sina överväganden: ”Utskottet ser inte någon möjlighet för Svenska kyrkan att lösa ut alla copyrightinnehavare, utan vill värna om författares och tonsättares rättigheter till skälig ersättning för sitt arbete.” Utskottet noterade också, med anledning av motion 2008:56, att samtal pågick med Verbum med målet att nå en lösning där stora delar av materialet i de kyrkliga

böckerna, med hänsyn taget till upphovsrättslagen, skulle bli tillgängligt digitalt. I sina överväganden sade sig utskottet vilja göra kyrkostyrelsen uppmärksam på ”den situation som råder idag vad gäller upphovsrätten och Svenska kyrkans böcker, så att rättighetsfrågan tas i beaktande då dessa böcker ses över”. Som svar på en fråga (2009:17), vid 2009 års kyrkomöte, meddelades att samtal med Verbum alltjämt pågick i syfte att göra psalmboken digitalt tillgänglig på Svenska kyrkans intranät.

Kyrkomötet 2011 gav kyrkostyrelsen uppdraget (KmSkr 2011:10) att verka för att den svenska psalmskatten görs tillgänglig på Svenska kyrkans hemsida. Detta arbete har fortsatt och finns närmare beskrivet i kyrkostyrelsens skrivelse 2021:6 (sidorna 3, 5–7).

Psalmen Fädernas kyrka

Psalmen Fädernas kyrka och dess plats i psalmboken har behandlats vid ett flertal tillfällen av kyrkomötet: 2003 (motion 2003:57, G 2003:4, Ln 2003:11y), 2016 (motion 2016:78, G 2016:7) samt 2017 (motion 2017:152). Gudstjänstutskottet har vid samtliga tillfällen föreslagit att motionen skulle avslås. Vid behandlingen av motionen om psalmen har gudstjänstutskottet 2016 och 2017 hänvisat till läro-nämndens yttrande 2003:11y. Som del av motiveringen har det betonats att Svenska kyrkan är del av den världsvida kyrkan och att nationsgränser inte är bärande för kyrkans identitet. Kyrkomötet har beslutat enligt utskottets förslag.

Utskottets överväganden

Utskottets förslag:

1. Kyrkomötet beslutar att bifalla kyrkostyrelsens skrivelse 2021:6.
2. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2021:54.
3. Kyrkomötet beslutar att motion 2021:95 ska anses besvarad med vad utskottet anfört.
4. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2021:98.

Utskottet betonar vikten av flera av de perspektiv som omnämns i skrivelsen, bland annat de ekonomiska förutsättningarna och konsekvenserna, ekumeniska och internationella aspekter, att revisionsarbetet inkluderar externa experter samt att psalmbokens roll som kulturbärare i kyrka och samhälle tydligt tas tillvara. Utskottet anser det också vara av vikt att normkritiska perspektiv beaktas, vad gäller såväl innehåll som organisationens sammansättning, för att visa på kyrkans mångfald. Barn och ungas representation är särskilt viktig. Utskottet vill även uppmärksamma kyrkostyrelsen på vad som saknas i nuvarande psalmbok och hur det kan beaktas i kommande revision, såsom psalmer i kris och katastrof, fler psalmer för kyrkliga handlingar samt fler kyrkoårsanknutna psalmer.

I fråga om motion 2021:54 föreslår utskottet avslag och konstaterar att det som motionärerna föreslår skulle innebära låsta positioner genom att binda sig till endast en form av upphovsrätt samt att det kan påverka det ekumeniska arbetet, eftersom trossamfundet Svenska kyrkan då skulle äga verken. I fråga om motion 2021:95 anser utskottet att motionen är besvarad i och med det arbete som redan utförts inom ramen för revision av psalmboken, såsom det redogörs för i skrivelsen och i förstudien. Angående motion 2021:98 föreslår utskottet avslag i enlighet med tidigare kyrkomötesbeslut och tillägger att det skulle innebära att binda upp kommande revision att redan nu besluta om vilka psalmer som ska ingå.

På gudstjänstutskottets vägnar

Sofija Pedersen Videke, ordförande

Karin Tillberg, sekreterare

Beslutande: Sofija Pedersen Videke, ordförande, Roger Olsson, Anna-Karin Stråle Börjesson, Gunilla Bengtsson, Lisa Tegby, Anders Roos, Manilla Nordanstig, Anders Åkerlund, Margareta Andersson, Alexander Christiansson, Sven Milltoft, Elise Solberg, Erik Johansson, Marjut Ervasti och Göran Göransson.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Carola Norén, Sandra Ryström Signarsdotter, Birgitta Nilsson, Angela Beausang, Lars Beckman, Torvald Johansson, Roger Sandström, Daniel Engström, Lena Jönsson, Eva Kyrk och Alve Svensson.

Biskop Martin Modéus har deltagit i utskottets överläggningar.

Reservation 1

Jag reserverar mig mot gudstjänstutskottets beslut att anse motion 2021:95 besvarad till förmån för att tillstyrka nämnda motion.

Psalmboken finns i många svenska hem och är en fysisk illustration av hur integrerad kyrkans liv och lära är med den svenska folkkulturens. För mig är det i den process som nu tagit vid med en ny version av psalmbok, viktigt att stor hänsyn tas till kontinuitet, kristen tro och tradition och hänsyn och respekt för det musikaliska arvet och samspel med 1986 års psalmbok, så att dessa på ett lyhört och välsmort sätt kan stå i armkrok med varandra och upprätthålla igenkänning och identifikation varhelst i landet man befinner sig och att enhetskyrkan inte tunnans ut mer än vad som redan riskerats med den nya kyrkohandboken. Utskottet menar att motionen ska anses besvarad, jag menar att det finns en stor risk för en allt för progressiv utgångspunkt i arbetet vilket vore förödande för vår gemensamma kyrkas framtid.

Alexander Christiansson

Reservation 2

Jag reserverar mig mot gudstjänstutskottets beslut att avslå motion 2021:98 till förmån för att tillstyrka nämnda motion.

Psalmen Fädernas kyrka är, av många, en uppskattad och saknad psalm. En psalm som symboliserar en kärlek till kyrkan och vår gemenskap på ett varmt sätt. Utskottet väljer att avslå motionen vilket är beklagligt. Jag menar att Svenska kyrkan ska vara en folkkyrka och då är kärleken till kyrkan, alla människor och fosterlandet något som förenar till skillnad från den splittrade utveckling som vi dessvärre ser allt mer av i vårt sekulära och progressiva land idag. Vi tror på Gud och det glada evangeliet och då är sammanhållning och gemenskap ett fundament som kyrkan ska uppmuntra. Därför önskar jag psalmen tillbaka till vår psalmbok.

Alexander Christiansson

Kyrkomötet
Läronämndens yttrande 2021:3y

Revision av psalmboken

Läronämndens yttrande över kyrkostyrelsens skrivelse 2021:6 Revision av psalmboken samt motionerna 2021:54, 2021:95 och 2021:98

I läronämndens yttrande 2016:4y Revision av Den svenska psalmboken står:

Läronämnden konstaterar att Den svenska psalmboken hör till kyrkans gudstjänstböcker och är ett uttryck för kyrkans tro, bekännelse och lära (kyrkoordningen 18 kap. 1 §) [...] När ett förslag till reviderad psalmbok föreligger ska detta behandlas av Läronämnden (kyrkoordningen 11 kap. 17 § punkt 2).

Motsvarande behandling i läronämnden ska ske också innan nya psalmer antas av kyrkomötet.

I psalmboksarbetet behöver den svenska psalmtraditionen och de dokument som Svenska kyrkan bejakat efter 1986 tas i beaktande.

Utifrån Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära har läronämnden ingenting att erinra mot direktiven i kyrkostyrelsens skrivelse 2021:6.

Uppsala den 27 augusti 2021

På läronämndens vägnar

Antje Jackelén, ordförande

Anna Cöster, sekreterare

Närvarande: Ärkebiskop Antje Jackelén, ordförande, biskop Karin Johannesson, biskop Martin Modéus, biskop Åke Bonnier, biskop Johan Dalman, biskop Mikael Mogren, biskop Fredrik Modéus, biskop Johan Tyrberg, biskop Susanne Rappmann, biskop Sören Dalevi, biskop Eva Nordung Byström, biskop Thomas Petersson, biskop Andreas Holmberg, Marta Axner Ims, Teresa Callewaert, Göran Eidevall, Eva-Lotta Grantén, Håkan Möller, Jesper Svartvik och Mikael Winninge.

Margarethe Isberg har deltagit i nämndens överläggningar men var inte närvarande vid beslutstillfället.

Kyrkomötet
Ekumenikutskottets yttrande 2021:2y

Revision av psalmboken

Till gudstjänstutskottet

Ekumenikutskottets yttrande över KsSkr 2021:6 Revision av psalmboken

Ekumenikutskottet uppskattar möjligheten att få yttra sig över ekumeniska aspekter på framtida psalmboksrevision. Utskottet finner den ekumeniska ansats som ledde fram till den gemensamma delen (1–325) i *Den svenska psalmboken* 1986 ytterst värdefull och värd att vårda och bygga vidare på. Denna gemensamma del uppfattades då som en stor ekumenisk landvinning; det vore ett bakslag för ekumeniken om denna går om intet. Inte heller ska igenkännandets betydelse underskattas.

Utskottet instämmer i värdet av att den världsvida kyrkan utgör en röd tråd i psalmboken, och att ekumeniska perspektiv behöver beaktas i både spåret *Nya psalmer* och i spåret *Revision av Den svenska psalmboken* 1986. Utskottet finner det intressant att också pröva tanken på att ta in sånger med ursprung i andra religiösa sammanhang, så länge de är förenliga med Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära.

Utskottet menar att bred medverkan i psalmboksarbetet är eftersträvansvärd och att Svenska kyrkan därför bör överväga att inbjuda såväl Eumeniakyrkan som andra intresserade kyrkor till att delta både i arbetet med eventuell revision av nuvarande psalmbok och i arbetet med att utarbeta tillägg med nya psalmer.

Digitalt sammanträde den 6 oktober 2021

På ekumenikutskottets vägnar

Katarina Glas, ordförande

Magnus Evertsson, sekreterare

Beslutande: Katarina Glas, ordförande, Gun Eriksson, Agneta Brendt, Klas Corbelius, Christian Bonde, Celina Falk, Ulla Birgersdotter, Karin Nodin, Jan Wahn, Marcus Lagerroos, Jerker Schmidt, Madelaine Erlandsson, Anders Nihlgård, Anders Novak och Anki Erdmann.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Erik Vikström, Britas Lennart Eriksson, Roland Samuelsson, Lars Rande, Stig Axelsson, Erik Ringheim, Malin Attervåg, Niklas Larsson, Inger Fredriksson, Emilia Persson, Gunilla Eldebro, Birgitta Axelsson Edström och Caroline Åkerhielm.

Biskop Sören Dalevi har deltagit i utskottets överläggningar.